

ACC. NR M. 14115 : 1-6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: SKÅNE ..... Upptecknare: Ulla Andersson
 Härad: VILLANDS ..... Berättare: Anders Nilsson
 Socken: IVÖ ..... Berättarens yrke: F.d. kranskötare
 Uppteckningsår: 1954 ..... Född år 1886 i Ivö

Biografiska uppgifter	Sid.1
Anställning vid kalkbrottet på Ivön	" "
Arbetstid	" 1-2
Kalkbrytningen	" 2-3
Arbetarnas antal, lön, s.2;	
Lastning, s.2-3;	
Kajen, s.3.	
Chamottebrytningen	" 3
Kaolinbrytningen	" "
Galizerna	" 3-4
Judarna Verständig, s.3;	
Förman, baracken, s.4;	
Världskrigets utbrott 1914, s.4.	
Arbetarbostäder	" 4
Förvaltarebostaden, kontorsbyggnaden	" 4-5
Avlöningen	" 5
Matsal, stall, smedja m.m.	" "
Fackföreningen	" "
	forts.

Skriv endast på denna sida

forts.

Om Nielsen, Hermansen, fru Hermansen
Arbetslöshetsperioder m.m.

Sid.5-6

" 6

ACC. N:R M. 14115:1.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Född 1886 på Ivön. "Far var född i Västanå, Näsum. Far var roddare, i 23 år skötte han förbindelsen med fastlandet. För hästar och vagnar rodde han stora flatbottnade båtar. I betalning fick far 6 öre per person för en Ivöbo, 10 öre per person för en icke-Ivöbo och 33 öre för hästfordon, och så hade han fri bostad och 4 tunnland jord.

När jag var 10 år, ledde jag boskap åt en slaktare ner till Näsby och låg sen där över natten. För det fick jag 2 kr och maten. Det höll jag på med till konfirmationen. Det var när det skulle vara marknad i Kristianstad. Här har aldrig bott någon 'rackare' på Ivön.

Jag sprang ärende också. Jag har sprungit många gånger barfota till Fjälkinge. Sen fick jag mat, när jag kom tillbaka, och en femtioöring.

Efter konfirmationen hade jag lantbruksarbete fram till 1911.

Det året började jag på Klacken som arbetare nere i brottet. Då stod ingenjör Böving för det hela, och Nils Persson var den ende förmannen. 1911 kom det förresten en ny förman, Pedersen, han hade varit här förr.

Vi arbetade 10 timmar, började kl. 7, hade frukost

ACC. N:R M. 14115:2.

1/2 9 - 9 och middag 12 - 1.

1910 kom den första grävmaskinen, men den användes bara till avbaning, ja, all matjord och sådant. Där var fyra man, som bara skötte tippningen, och de hade en 'tipparebas', och deras lön var 30 öre i timmen.

De bröt kalk, chamotte och kaolin, och kalken låg överst. 31 man arbetade enbart med själva brytningen av kalk, och de hade också 30 öre i timmen. Där fanns inga särskilda basar för de olika lagen.

Vid varje vagn var tre man. En borrhade först med en borr och sköt sedan med mellan 3 - 5 kg dynamit, och de två andra lastade.

Storkalken (bitar så stora som en mansbörda), som användes till murkalk, lastades med händerna i tippvagnar, som sedan tömdes i särskilda pråmar. Det gick 18 tippvagnar med storkalk på en pråm.

Cementkalken lastades med skyfflar i trälådor, som rymde en kubik. Trälådorna kördes på rallor bort till ett spel, som sköttes för hand. När en låda gick ner, gick en låda upp. Det fanns två avsatser, och från den andra avsatsen gick lådan ner till kajen, där lådan med en kran, som sköttes med handkraft, lyftes ner i pråmen. Jag skötte den kranen i fem år. För varje pråm skrev jag upp hur många lådor, som gick

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21

ACC. NR M. 14115:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

i den, och varje tisdag lämnades de uppgifterna till kontoret.

Det var en pålkaj, och bara en pråm i taget kunde lastas.

Rallärna kördes för hand i klackbrottet, där fanns inga hästar. Kalken bröts på två avsatser. Dödsschaktet kallades ett schakt, där två eller tre hade blivit begravda av ras. En var galiz, och han fick huvudet alldeles avhugget av rallen.

Mellan kalken och kaolinen låg chamotten. Där arbetade sex man, alla svenskar. Chamotten hackades loss med särskilda hackor, och lastades med skyfflar i tippvagnar, som kördes bort till bryggan och tömdes i pråmarna. Chamotten låg i nivå med hamnen. Arbetarna fick viss betalning per pråm.

På djupet låg kaolinen, nu är där bara en sjö. Alla galizerna på Ivö arbetade där, när jag började 1911 fanns där inga svenskar, det var alltid bara galizer i kaolinen. Kaolinen hackades loss och lastades i lådor, som drogs med ett spel, som drevs med ångmaskin, opp till den nivån, där hamnen var.

Galizerna kom hit efter storstrejken 1909. Det var judarna Verständig, som tog hit dem. De tre judarna Verständig hade ett gods i Ukraina. En av dem värvade galizerna, en följde dem på resan och en bodde i Bromölla.

3.

ACC. NR M. 14115: 4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Galizerna kom på vårarna. På den tiden hade vi i regel arbetslöshetsperioder på vintern, när isen låg, för då kunde inte båtarna gå. Galizerna stannade sen över sommaren och åkte hem framåt hösten, och sen kom en ny grupp galizer nästa vår.

Galizerna hade egen bas. Han var aldrig jude, deras förman var alltid galiz. En särskilt präktig galizförman hette Preussler.

Galizerna bodde i en träbarack. De hade bra mat, Verständigs svältfödde dem inte.

Jag kommer ihåg när kriget bröt ut 1914. Av de 50 galizer, som fanns här då, skulle 14 iväg hem, och de andra låg på knä utanför baracken med sina radband och bad för dem som skulle ut i kriget.

De svenska arbetarna bodde litet varstans. På den tiden hyrde folket här på ön ut rum till arbetarna. Två kr per vecka kostade rummet, och då fick de kaffe på mornarna, men maten fick de själva ordna.

Det fanns en förvaltarebostad, och i den första förvaltarbostaden bodde galizförmannen. Sen fanns det ett rödmålat trähus, som låg, där det nuvarande kontoret ligger, och som innehöll kontor, matsal för arbetarna och stall. Det huset sprang i luften ung. 1912. Där var en öppen spis, och ovanpå

4

ACC. N:R M. 14115:5

den förvarades dynamit och tändhattar, och det blev väl för varmt.

På kontoret satt Ekroth och skrev, och så hämtade man avlöningen där varannan fredagkväll, när arbetet var slut. Vi fick avlöningen i bleckaskar.

I matsalen fanns bara bord och träbänkar, vi åt vår matsäck där. Stallet var i en vinkelbyggnad. Anders Olsson hette han som skötte hästarna.

Nära kajen låg ett trähus, och där var det smedja, snickarverkstad och lokomobilstall. Smeden hette Holmkvist och var från Villands Vånga. Snickaren hette Sven Andersson och var här från Ivön, och snickarverkstan användes bara för tillfälliga reparationer. Lokomobilen sköttes av Oskar Hagelin.

Här blev fackförening 1906, en sektion av fackföreningen i Bromölla. Den förste ordföranden hette Olof Olsson.

Dr Nielsen från Danmark började bryta här för omkr. 60 år sen. Per Truedsson skapade bränsle, han fiskade upp kalkbitar och sålde till Nielsen. Den första tiden var här nog inte mer än 10 - 12 man.

Så fort Hermansen kom, ökade arbetsstyrkan med det samma.

Jag har skjutsat fru Hermansen opp till Ivö klack många gånger. Jag fick grova drickspengar, 2 kr för en skjuts

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5.

ACC. N:R M. 14115:6.

opp till Klacken. Det var en manhaftig kvinna, stor, lång och kraftig liksom alla danskar. Hermansen var mycket kortare till växten. De hade en son, och han var visst inte riktigt normal från början, men han blev bra sen.

1923 - 1924 arbetade vi inte mer än 3 1/2 månad av 17 månader. En barndomskamrat till mig var ingenjör på Spetsbergen, och han skaffade mig arbete i kolgruvorna där. Jag var gruvarbetare, och jag hade 1,95 i timmen. En gång, från kl. 6 f.m. till kl. 11 f.m., var vi 11 man, som tjänade 450 kr. Men så råkade jag ut för en olyckshändelse, föll ner i ett lastrum, och doktorn sa, res hem.

1925 på våren började jag vid lertaget på Nabben, och där var jag sommarsäsongen 1925. På hösten började jag på Klacken igen och höll sen på där året om till dess jag blev pensionerad för åtta år sen.

På den tiden vi gick arbetslösa om vintrarna, högg jag skog i Trolle-Ljungbys skogar om vintern."

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6.